

Драган Ж. Марковић

Институт за политичке студије, Београд

Данило Шуковић

Институт друштвених наука, Београд

СВОЈИНСКИ ОДНОСИ И ДЕМОКРАТСКИ КАПАЦИТЕТИ ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА*

Сажетак

Основни циљ рада је да коришћењем теоријски провереног научног метода аргументовано покаже да су карактер и демократски капацитет политичких институција одувек били у директној зависности од карактера својинских односа. Закључује се: да је промена својинских односа увек представљала прекретницу у развоју друштва, а посебно политичких институција; да савремена демократизација својинских односа кроз развијање радничког акционарства и задругарства има за циљ да путем побољшања својинског статуса произвођача повећа њихову мотивацију која је основни чинилац економске ефикасности у свим историјским условима; да се демократизација друштва и политичких институција у Србији не може замислити без суштинске промене својинских односа која подразумева да најшири слојеви становништва управљају друштвеном репродукцијом.

Кључне речи: својински односи; политичке институције; демократски капацитети

Могућност управљања је суштинска одредница стварног располагања сваким власништвом. Управљање сопственим радом

---

* Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

стеченом својином је изворно управљање које подразумева да власник управља сопственим власништвом. Насупрот томе, управљање туђим радом стеченом својином је отуђено управљање којим се обезвлашћује изворни власник.

Првобитна племенска својина је била изворна, заједничким радом стечена својина свих чланова заједнице који су управљали заједничком имовином и самим собом. Али таквом заједницом више је управљала природа јер је више зависила од производа природе него од сопствене производње.

Развој производње је омогућио да произвођачи управљају својим производима али и да производи управљају произвођачима. Ради сопственог опстанка, произвођач се морао посветити производу који је постао његова претпоставка и чијој се владавини морао повиновати. Владавина отуђеног производа над произвођачем условила је владавину над обезвлашћеним невласницима. Тежња за влашћу над произвођачем проистиче из тежње за влашћу над производом да би се надвладила власт производа над самим власником.

Да би се обезбедила власт над производом морала је бити обезбеђена власт над произвођачем отуђивањем племенске самоуправе, па су органи гентилног уређења „...од оруђа народне воље постали самостални органи господарења и угњетавања према сопственом народу...“¹⁾ тако да је „...еманципацијом приватне својине од заједнице држава постала посебна егзистенција поред и изван грађанског друштва“²⁾

Подржављење племенског власништва подразумевало је претварање племенске самоуправе у државну управу. Отуђивање племенске самоуправе одвијало се путем отуђивања својине чија је индивидуализација вршена кроз монополизацију власти државних суверена на једној, и приватних власника на другој страни. С индивидуализацијом својине вршна је и одговарајућа индивидуализација управљања.

Док у првобитној заједници индивидуалног управљања готово није било, у робовласништву су индивидуални управљачи били углавном слободни грађани који су имали чиме управљати. У феудализму је сваки старешина породице управљао својим породичним домаћинством, док у капитализму сваки пунолетни грађанин самостално управља својом радном снагом.

1) Ф. Енгелс, *Порекло породице, приватне својине и државе*, Изабрана дела, том II, Култура, 1950, стр. 130.

2) К. Маркс, Ф. Енгелс, *Немачка идеологија*, Изабрана дела, том 6, исто, стр. 68.

Све већа индивидуализација својине захтевала је и све већу централизацију одлучивања. Док су субјекти индивидуалног управљања представљали мањину друштва, нека велика субординација централној државној управи није ни била неопходна. Кад је индивидуално управљање проширено на произвођачке масе, управљање државним пословима је морало бити централизовано.

Развијањем робне производње отпочело је економско повезивање индивидуалног власништва. На тој основи је започето и повезивање индивидуалног управљања, које је уместо аутократске, наговестило демократску владавину.

Прелазак с аутократије на демократију представља у суштини разотуђење управљања. Приватно својинска индивидуализација управљања значила је осамостаљивање и припремање људских јединки за заједничко управљање друштвеном имовином.

Развој индустријске технологије захтевао је непосредно интегрисање управљања репродукционим токовима, тако да су „...одлуке у модерним пословним предузећима и потхватима производ рада група а не појединаца... Створена је ситуација у којој подузетник више не постоји као индивидуална особа ни у једном зрелом индустријском предузећу...“ већ је „...управа фирме преузела од подузетника моћ управљања подuzeћем...“; а „...управа је колективна и непотпуно дефинисана јединка...“; у коју је „...укључен само мален дио оних који судјелују у одлучивању“.³⁾ Уместо власника капитала, основни субјект управљања постају носиоци знања, јер се „...одлуке темеље на различитим специјализираним научним и техничким знањима, на акумулираним информацијама, на нагомиланом искуству и на умјетничком или интуитивном смислу, односно надарености многих особа...“⁴⁾

Подруштвљавање управљања индустријском производњом захвата и непроизводне сфере, па и саму државу јер „...модерна технологија повлачи за собом све веће јачање и проширење функција модерне државе...“⁵⁾ које више не могу представљати монопол повлашћених појединаца већ морају захватати целу друштвену заједницу. С подруштвљавањем својине индустријска технологија доноси и подруштвљавање управљања, којим се аутократска држава трансформише у демократску државу. С преношењем непосред-

3) John Kenneth Galbraith, *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970, стр. 74. и 80.

4) Исто, стр. 92.

5) Рудолф Хилфердинг, *Финансијски капитал*, Култура, 1958, стр. 152.

ног управљања предузећем на све запослене и непосредно управљање државом мора се преносити на све држављане.

Сви држављани могу управљати својом државом само уколико располажу државном имовином. Истински народна држава може бити једино самоуправна организација самог народа, која не настаје насупрот постојећој држави већ демократском трансформацијом саме државне организације.

Прихватањем демократизације својинских односа, Србија би, ради укључивања у светске економске токове, морала прихватити одговарајућу организацију производње, засновану на производним програмима којима се мора прилагођавати и организација предузећа, уместо да се програми прилагођавају окошталој организацији предузећа. А што је подела рада развијенија, на реализацији истог програма радиће све већи број предузећа која се економски морају непосредно повезивати.

Непосредно повезивање репродукционих токова подразумева и непосредно управљање истим, које по својој природи демократско и незамисливо без слободне иницијативе непосредних актера друштвене репродукције. А на таквој економској основи, и политичка власт се мора демократизовати.

Насупрот савременим процесима друштвеног и технолошког развоја, својинска трансформација се у Србији „великим делом изродила у беспримерну пљачку друштвене својине која представља велику економску вредност стварану у току пола века“.⁶⁾ Преко управљачког монопола владајуће елите, друштвени капитал се претаче на рачуне приватних предузећа нове богаташке класе, над чијим „пословањем“ не постоји никаква јавна односно државна контрола“.⁷⁾ Успостављен је „систем економских монопола који, углавном, функционишу на шпекулативној основи, у интересу уских политичких, трговачких и финансијских кругова под строгим контролом самог врха владајуће државне и страначке елите“.⁸⁾

Произвођачке класе су, при том, и даље у позицији експлоатисаних не осећајући разлику између државног и приватног капитала. „Следећи традицију енглеског либерализма, право приватне својине је уздигнуто на пиједестал врхунске вредности, редукујући плуралитет својинских односа, ...пребацујући заштиту на права приватних поседника својине, који добијају пуномоћје да арбитрарно регулишу права из радних односа. Овај проблем се најеклатантније јавио у земљама у транзицији, а чини се да је у Ср-

6) Слободан Вучетић, *Приватизована држава*, Стубови културе, Београд, 1996, стр. 17.

7) Исто, стр. 18.

8) Исто, стр. 19.

бији најакутнији, што се испољава у следећем: а) у апсолутизацији приватизације у процесу својинске трансформације, са отвореним државним игнорисањем акционарске својине радника и порицањем улоге јавног добра / стратешки важних државних предузећа и установа, и б) у драстичном ограничавању вековима стицаних права радника, који се и даље третирају као најамни радници, који лако могу бити замењени захваљујући великом броју незапослених“.⁹⁾

Креатори својинске трансформације нису имали за циљ просперитет целе друштвене заједнице, већ лично богаћење. „Поента је у начину на који је протумачен концепт својинске трансформације, где је а) плурални облик својинске трансформације редукован на претварање свих других облика у приватно власништво; б) сходно томе уништавање државне својине над стратешким индустријским привредним објектима и пољопривредним газдинствима и стварање приватних монопола; ц) злоупотреба процеса приватизације у циљу остварења приватних / партијских интереса (ширење корупције на врху пирамиде власти, легализација прања новца и илегално стеченог богатства, јефтина распродаја државне имовине у политичке сврхе...)“.¹⁰⁾ Дошло је до „широке криминализације привредног живота, за шта кључну одговорност носе многи припадници политичке елите и државне извршно-управне структуре који су у спрези са разним „вештим људима“, новим „бизнисменима“, личним и страначким пријатељима... На тај начин је настала изузетно богата „нова елита“ и социјална беда огромне већине становништва“.¹¹⁾

До стварне демократизације својинских односа у Србији још увек није дошло јер је предност у приватизацији давана „лицима која су били чланови владајућих политичких странака, или су иза њих стајали владини функционери, те се може говорити о „партијској својини“, или „сталешкој својини““.¹²⁾ Један облик аутократског управљања друштвеном репродукцијом, прикривен формалним самоуправљањем, замењен је другим обликом аутократског управљања прикривеним вишепартијским парламентаризмом. „Иза паравана симулованог парламентаризма, фактички домини-

9) Проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, Албатрос Плус, Београд, 2011, стр. 193-194.

10) Исто, стр. 197.

11) Слободан Вучетић, *Приватизована држава*, исто, стр. 82-83.

12) Проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, исто, стр. 210-211.

ра врх једнопартијске власти, односно његов неформални центар моћи, чију вољу скупштина претвара у „вољу народа“, у законе“.¹³⁾

Иако се све партије у Србији, укључујући и оне најаутократскије, изјашњавају за демократију, у средиште њихових програмских опредељења стављени су приватна и државна својина, док су облици заједничког власништва потиснути на маргине или сасвим занемарени. Ниједна странка не даје већи значај акционарству и задругарству запослених, који се у програмским документима већине странака и не спомињу.¹⁴⁾ Све указује „да је у Србији после 2000. примењена политика приватизације по угледу на Реган / Тачеровски модел,... што се потврдило и у другим земљама у транзицији, у којима је уместо добро припремљених неопходних услова и способних кадрова за постепени процес приватизације, аутоматски прихваћен пројекат убрзане и потпуне (неселективне) приватизације...“.¹⁵⁾

Социјалне последице „се односе, пре свега на питање ко су добитници, а ко главни губитници поменуте политичке приватизације. Несумњиво су главни добитници „тајкуни“, али и њихови помагачи из структура власти као и друге политичке елите... који су у процесу приватизације видели шансу за увећање свога богатства и задовољавање властитих, на рачун државних (јавних) интереса. Резултат је: богати неконтролисано све више увећавају своје богатство, а ниво егзистенције сиромашних слојева све више пада; другим речима, јаз између „добитника“ и „губитника“ све је већи; а губитници су, у првом реду радници и мали акционари и све већа армија незапослених“.¹⁶⁾

Протагонисти свакодневне политичке кампање за приватизацију и апсолутизацију монолистичких облика приватног и државног власништва су оне снаге које то власништво већ поседују или настоје да га се што пре домогну. Из тежње за монополизацијом власништва проистиче тежња за монополизацијом власти, и обратно. А велико приватно богатство насупрот масовног сиромаштва је неизоставни услов и освајања и задржавања освојене власти над обезвлашћеним масама.

13) Слободан Вучетић, *Приватизована држава*, исто, стр. 59.

14) Види: Дијана Вукомановић, „Концепти приватизације у програмима политичких партија у првој деценији транзиције у Србији“, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2009.

15) Проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, исто, стр. 210-211.

16) Исто, стр. 211-212.

Монополистички облик приватног власништва добио је своју идеолошку рационализацију у платформи малих и средњих предузећа као наводно најперспективнијих носилаца економског развоја. Монополистички оријентисаним државно-партијским структурама не одговара непосредно повезивање привредних субјеката у велике корпорације и шире привредне асоцијације које не могу држати под својом доминацијом, због чега су ситносопственичко власништво и привредна аутархија у средишту њихове економске политике. Уместо трансформације на бази демократизације својинских односа, повратак на класичне монополистичке облике власништва води распадању великих система и подстицању сепаратистичких тенденција у свим сферама друштвеног живота.

Ствара се својинска структура „на криминогеној основи, с једне стране путем пљачке, а с друге стране, путем ...приватизације, којом се цела предузећа купују будзашто... Опљачкана су будзашто откупљена друштвена предузећа“.¹⁷⁾ Сузбијан је и сваки облик економске интеграције који није у интересу и под надзором владајуће државне и страначке елите.¹⁸⁾ Због крупних деформација у политичкој, економској и социјалној структури друштва, Србији прети опасност „од дуготрајног таворења у статусу сиромашног и криминилозавоног друштва, све већег социјалног раслојавања на врло уску богаташку класу и огромну већину грађана на рубу голе егзистенције, све јачих политичких и социјалних тензија“.¹⁹⁾

Распродаја друштвених ресурса „доводи: а) до све веће зависности земље од спољних фактора и до стварања погодних услова за њену колонизацију; б) условљава све већу диференцијацију између приватних власника друштвених ресурса и радне снаге, враћајући поново на дневни ред проблем односа и капитала, и ц) омогућује да „власничка класа“ постане све утицајнији политички чинилац, који враћа србијанско друштво у пре-модерни капитализам XIX века (а може се рећи у феудализам, упркос давно извршеним аграрним реформама), захваљујући све већем повезивању економске и политичке моћи. Када се говори о дефициту стратегије друштвеног развоја, треба поставити питање: да ли политика постоктобарских влада у домену приватизације води ка демократизацији друштвеног система, или многим својим ефектима води

17) Слободан Вучетић, *Демократија без доказа*, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 266-267.

18) Види: Драган Марковић, *Демократија и партократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

19) Слободан Вучетић, *Приватизована држава*, исто, стр. 23-24.

ка рестаурацији партиократије, или ка имитацији грубог капитализма“.²⁰⁾

Тежњама „нове елите“ за реприватизацијом, односно за очувањем сопствене власти, изузетно погодује тешка економска ситуација, која више одговара аутократским него демократским тежњама, и одсуство организованог демократског покрета са алтернативом – демократским тежњама. Да су се појавиле организоване демократске снаге, својинска трансформација би имала за циљ богаћење целог народа, а не само појединаца и сигурно би кренула у оном смеру којим је социјализација приватног власништва у развијеним државама већ одавно кренула. Савремена демократизација својинских односа кроз развијање радничког акционарства, деоничарства и задругарства има за циљ да путем побољшања својинског статуса произвођача повећа њихову мотивацију која је основни чинилац економске ефикасности у свим историјским условима.

Развијање изворног задругарства може бити један од главних покретача препорода Србије. Задружна својина која је истовремено и индивидуално и заједничко власништво задругара представља највиши степен демократизације својинских односа. Задругар је „...са осталим задругарима сувласник земље, зграда, машина, лађа и свега што једна задруга има, али члан задруге увек остаје приватни сопственик, истински појединац у великој удеоничарској имовини...“ и „...може у свако доба тражити повраћај своје имовине“.²¹⁾

Права задруга је слободна и самостална заједница удружених привредника, који на заједничким пословима деле и заједнички ризик. Стога њихов индивидуални удео у задружној имовини није независна и непроменљива, него зависна и променљива величина, која се повећава кад се, зависно од успешности рада и пословања задруге, њена имовина повећава, или смањује кад се смањује укупна имовина.

Без обзира како су их стекли, задругари својим уделима треба да располажу индивидуално, а укупном имовином задруге заједнички јер је заједнички користе. А пошто се заједнички користи, имовина задруге је физички недељива иако је у својинском смислу идеално дељива. Њена недељивост није ни најмање угрожена тиме ако задружни удели мењају своје власнике уколико се пренос власништва врши унутар саме задруге, тј. са задругара на задругаре.

20) Проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, исто, стр. 213.

21) Др Џемс Питер Ворбас, *Задружна демократија*, Задружна штампарнија, 1935, стр. 141.

Јединство индивидуалног и колективног својинског субјективитета је основна кохезиона снага задруге, која задругаре без икакве спољашње присиле држи на окупу. При таквом заједништву сваки задругар је лично заинтересован да увећавањем свог удела увећава заједничку имовину, и да увећавањем укупне имовине задруге увећава и индивидуални удео у њој.

На томе се заснива двоструки интерес задругара: да што више улаже у задругу, и да заједничким радом и пословањем што више увећава свој удео у задружној имовини. А увећавање се врши по два основа: по основу самог удела, и по основу индивидуалног доприноса заједничком раду и пословању, из чега проистиче спрега интереса да се увећањем задружне имовине унапређују рад и пословање задруге, а унапређивањем заједничког рада и пословања увећава задружна имовина.

Неизоставни услов да задруга постане конкурентан облик економске концентрације слободних средстава, као битног чиниоца економског развоја, је да уложена средства и живи рад представљају основ присвајања новостворене вредности. Главна предност задругарства у односу на класично предузетништво јесте у томе што задругар у присвајању новостворене вредности учествује по оба основа чиме је, за разлику од акционара и деоничара, двоструко мотивисан: и као непосредни произвођач и као власник уложених средстава.

Самим удруживањем рад и средства, иако не престају бити индивидуално, постају колективно власништво задругара о коме они заједнички брину и којим заједнички располажу. Пошто је судбина сваког улога везана за судбину и пословање целе задруге, сваки задругар је максимално мотивисан да се ангажује у раду и пословању задруге и да заједно са осталим задругарима брине о развоју задруге као сопственом газдинству. На тај начин би општи ниво економске мотивације могао знатно надмашити економску мотивацију акционарства.

Задружна начела у суштини искључују присвајање туђег пошто нико не може било какву корист да извучи на туђ рачун. То подразумева да се расподела сваке заједничке користи, па и новостворене вредности врши према доприносу њеном стварању. Допринос живим радом мери се друштвено потребним, односно просечним радним временом, које се спонтано утврђује тржишном разменом, а организовано технолошко-економским нормативима и стандардима.

Помоћу друштвено потребног радног времена израженог нормативима и стандардима, допринос живим и одређеним

радом може се свести на заједнички именитељ, којим се одређује укупан индивидуални допринос учесника у заједничком раду и пословању задруге. Тиме се задружна расподела потпуно објективизира искључивањем свих субјективних чинилаца, па и радних способности уколико оне нису изражене кроз радни учинак.

Расподела према укупном доприносу, и живим и одређеним радом, неопходна је нарочито из следећих разлога. Прво, расподелом само по једном основу нарушило би се задружно начело једнакости јер би из учешћа у задружној користи били искључени они чији се допринос не вреднује а на њихов рачун би незаслужено добијали они чији је допринос превреднован. Друго, вредновањем укупног доприноса увећава се радна и пословна мотивација, као основни чинилац продуктивности и укупне економије рада. И треће, подстиче се лични интерес и за већа улагања и за што веће пословне резултате задруге.

Да би се обезбедила радна и пословна мотивација задругара и запослених, расподела и присвајање економских резултата треба да се врше према стварном доприносу њиховом остваривању, без обзира у каквом облику се даје. Основни узрок ниске продуктивности и пословне неефикасности задруга у земљама тзв. реалсоцијализма била је слаба радна и пословна мотивација задругара због одређивања зарада и других добитака према времену проведену на послу, независно од радних и пословних резултата.

Својински односи који почивају на задружним начелима су по својој природи демократски јер заједничко располагање подразумева и заједничко управљање задружним имовином. Задругари су стварни управљачи само уколико су стварни власници, што је лапидарно изражено и кроз слоган да „...задруга управља колективно приватном имовином својих задругара...“²²⁾ која је истовремено и њихова колективна имовина.

Док се управљање приватним предузећем заснива само на приватном власништву, одакле проистиче њему својствена аутократичност, основу задружног управљања чини органско јединство власништва и рада као основног извора власништва. Пошто у задругу улажу и рад и средства или бар једно од тога, сви задругари су и власници и управљачи, а уколико је и живи рад основ присвајања, радници задругари су истовремено и сувласници задружне имовине.

Стварно располагање подразумева и стварно управљање задругара задружном имовином, због чега је задружна демократија

22) Исто, стр. 142.

у суштини непосредна власт задругара, која искључује било какво и било чије посредовање. Само као стварни својински субјект задружног власништва задругар може бити и стварни управљач задружном имовином, који неће дозволити да се она од њега отуђује. Задруга, према томе, није нека од задругара отуђена институција, већ је облик њиховог сопственог самоорганизовања. Зато је задружна демократија аутентични облик управљања задругом коме је туђ сваки аутократизам. Заснована на стварном својинском субјективитету, задружна демократија може постати најснажнији генератор не само економског развоја, већ и процеса демократизације друштва у целини.

Ако задругарство по економским потенцијама треба да се приближава акционарству, и акционарство по својој социјалној и друштвено-економској основи треба да се демократизацијом својинских односа приближава задругарству, као што је још Чарлс Фурие предсказао да „...нема потпуног јемства за крупно власништво све дотле док народ не постане ситан власник с купонима радничких дионица“.²³⁾ Данас су у многим, посебно развијеним земљама, не само професионални управљачи већ и радници, као поседници деоница и акција, сувласници великог, и све већег дела крупног капитала.

Акционарство радника као непосредних произвођача, значи поновно сједињавање свих основних компоненти својинског располагања: употребе, управљања и плодоуживања, односно интегралног коришћења својине. То сједињавање је у суштини деприватизација, а не реприватизација својине за коју се залажу аутократске владајуће структуре. Реприватизација државне својине у суштини не представља стварну демократизацију својинских односа, јер и државна као и приватна својина представља присвојен туђи рад. Емпиријска истраживања указују да је рад „и даље тегоба и мука ... и у највећем делу популације само средство да се преживи. То је далеко... неколико светлосних година, од новог, модерног појма „радника“, као равноправног и креативног учесника у процесу друштвеног развоја и друштвеног учешћа у расподели стеченог богатства, што се односи, не само на поимање радника-акционара, већ и радника као главног актера „произвођења“ свих облика друштвеног живота и једнакоправног носиоца прокламованих људских и грађанских права“.²⁴⁾

23) С. Fourier, *Цивилизација и нови социјетарни свијет*, Школска књига, Загреб, 1980, стр. 161.

24) Проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – ишиа нисмо научили*, исто, стр. 196.

Радничко акционарство је својина која се стиче сопственим радом и заједничка својина удружених радника. Акционарством радника индивидуално власништво се не укида него се, напротив, потврђује, јер као што пише Чарлс Фурије „...сиромас у Хармонији, ако посједује само делић дионице, једну двадесетину, власник је, као судионик, читавог кантона...“, јер „...он може рећи: наше земље, наша палача, наши дворци, наше шуме, наше творнице, наше радионице; све је његово власништво“.²⁵⁾

Демократизација својинских односа и политичких институција неизоставни је услов интеграције Србије у светску заједницу. У сукобу с аутократским тенденцијама, и у националним и у међународним размерама, заправо се и одвија интеграција националних заједница у светску заједницу. У борби за ту интеграцију, прогресивне снаге Србије би се морале повезивати са прогресивним снагама у свету, јер се отпори на које она наилази, само удруженим снагама могу сламати.

Темељита демократизација међународне заједнице морала би кренути од темеља – демократизације транснационалних корпорација, која је застала на предузетничком акционарству и радничкој партиципацији. Заменом капиталистичких акција задружним уделитема и партиципације задружном демократијом, располагање и управљање корпорацијом би се са повлашћених акционара и професионалних менаџера проширило на све запослене, који би у расподели и располагању новоствореном вредношћу суделовали према укупном доприносу њеном стварању.

Задружно управљање би се са корпорација проширило и на међукорпорацијске, те укупне друштвене односе, како унутар националних заједница тако и унутар целе међународне заједнице. „Као последица сталног рашћења задружних организационих метода и њиховог продирања у постојећи друштвени систем, државу би заменила задружна демократија“, која се „не би бавила управљањем народом, већ управљањем стварима“.²⁶⁾

Са предњачењем у технологизацији производње неизоставно иде и предњачење у демократизацији производних односа, које се огледа у ширењу управљања са професионалних управљача на све запослене. Доминантној конкурентности јапанских корпорација допринело је с увођењем нових технологија и увођење самоуправљања, без којег се нове високе технологије не би могле

25) С. Fourier, *Цивилизација и нови социјетарни свијет*, исто, стр. 166.

26) Др Џемс П. Ворбас, *Задружна демократија*, исто, стр. 176. и 182.

ефикасно примењивати.²⁷⁾ „Идеје самоуправљања, партиципације, радничке контроле и радничких права су основа демократије и то би требало да буде унето у пројекат демократске транзиције у Србији“ чиме би се трасирао пут за улазак у Европску унију „где је са-управљање или грађанска партиципација заузела важно место у концепту конституисања и развоја демократског поретка“.²⁸⁾

Савремена технологизација истовремено и унапређује капиталистичку репродукцију и поткопава њене темеље. То изазива и противречно реаговање капиталистичке класе која је принуђена и да подстиче и да сузбија демократизацију својинских односа која јој поткопава владајуће позиције. „Из ћорсокака се неће изаћи нити ће се отворити перспектива „новог друштва“ све док мануелни и интелектуални радници не буду имали никаквог удела: ни у одлучивању, ни у расподели вишка вредности“.²⁹⁾

Економско и друштвено пропадање Србије може зауставити једино истинска демократизација својинских односа. Кад најшири слојеви становништва управљају целокупном друштвеном репродукцијом, онда они фактички имају и политичку власт.³⁰⁾ С преношењем непосредног управљања предузећем на све запослене, и непосредно управљање државом мора се преносити на све држављане јер једно без другог није могуће. Зато демократизација својинских односа и јесте неизоставни услов демократизације друштва и политичких институција и најпоузданији пут ка истинској демократској заједници.

ЛИТЕРАТУРА

- Вукомановић, Дијана, „Концепти приватизације у програмима политичких партија у првој деценији транзиције у Србији“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009.
- Вучетић, Слободан: *Приватизована држава*, Стубови културе, Београд, 1996.
- Galbraith, Kenneth, John: *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970.
- Проф. др. Голубовић, Загорка: *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, Албатрос Плус, Београд, 2011.

27) „Јапански радници су, окупљени у мале, децентрализоване радне групе, сами одлучивали о начину рада и те су одлуке за руководиоце биле светиња...“ (John Naisbitt, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985, стр. 199)

28) Проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, исто, стр. 61. и 56.

29) *Промјене у савременом развијеном капитализму*, књ. 3, прилог Roger Garaudy, Издавачки центар Комунист, Београд, 1973, стр. 472.

30) Види: Драган Марковић, „Перспективе превазилажења партократије и развоја непосредне демократије“, *Политичка ревија*, бр. 3/2009, стр. 2-6.

- Енгелс, Ф. : *Порекло породице, приватне својине и државе*, Изабрана дела, том II, Култура, 1950.
- Марковић, Драган: *Демократија и партократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Марковић, Драган, „Перспективе превазилажења партократије и развоја непосредне демократије“, *Политичка ревија*, 3/2009.
- Марковић, Драган: *Демократија и својина*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Naisbitt, John: *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985.
- Промјене у савременом развијеном капитализму*, књ. 3, Издавачки центар Комунист, Београд, 1973.
- Tilly, Charles: *Democracy*, Cambridge University press, 2007.
- Fourier, С. : *Цивилизација и нови социјетарни свијет*, Школска књига, Загреб, 1980.
- Хилфердинг, Рудолф: *Финансијски капитал*, Култура, 1958.

Dragan Z. Markovic; Danilo Sukovic

PROPERTY RELATIONS AND DEMOCRATIC CAPACITIES OF POLITICAL INSTITUTIONS

Resume

True democratisation of the property relations in Serbia hasn't yet occurred because one form of the autocratic management of the social reproduction, concealed by the formal self-management, was replaced by the another form of the autocratic management, concealed by the multi-party parliamentarism.

Although all parties in Serbia plead for democracy, both private and state property are being put in the middle of their programme orientations. None of the parties gives great significance to the shareholding and cooperative management of the employees. In the programme documents most of the parties they are hardly mentioned.

The protagonists of the everyday political campaign for privatisation and absolutization of the monopolistic forms of private and state property are those forces that already own such ownership or tend to get their hands on it as soon as possible. The aim of the monopoly of ownership comes from the aim of the monopoly of power and *vice versa*. Great private wealth in contrary to the mass poverty is indispensable condition of both gaining and keeping of the conquered power over the disempowered masses.

The aims of the "new elite" for re-privatisation, i.e., for the keeping of their power is in correlation with the difficult economic situation, which is closer to the autocratic than to the democratic aims, and

the absence of the organised democratic movement with the alternative – democratic aims. If there have been organised democratic forces, the property transformation would have had as its goal the enrichment of the entire nation, and not only individuals, and it would surely had gone into the direction of the socialisation of the private ownership, which took place in the developed countries a long time ago.

The democratisation of the property relations and political institutions is indispensable condition of the integration of Serbia into the world community. The integration of the national communities into the world community is actually taking place in confrontation against the autocratic tendencies in both national and international extent. In the struggle for such integration, the progressive forces of Serbia need to be connected with the progressive forces in the world, because the resistance it comes across can only be broken with the joint forces.

Key words: property relations, political institutions, democratic capacities

---

* Овај рад је примљен 13. новембра 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 05. децембра 2013. године.